
ŽIVOT

BR. IV.

KOLOVOZ 1927.

GOD. VIII.

Sv. Ignacije Antiohijski († oko 107.).

II. Ostale poslanice njegove i važnost ovog Oca apostolskoga za povijest dogmi.

Vidjeli smo u prošlom broju (3) zlatni značaj mučenika Bogonosca Ignacija, kako ga je sam ocrtao u izlivu svoje ekstatične ljubavi, t. j. u poslanici Rimljanima. No ime »Ignacije« čitav je program, ne samo za srce, nego i za razum. Dapače težište i središte spisateljske djelatnosti Ignacijeve, izuzevši jedinu poslanicu Rimljanima, leži baš u apologetskom i dogmatskom momentu. A to vrijedi ne samo za suvremenike Ignacijeve, nego u mnogo većoj mjeri za naše moderne prilike. To je i glavni razlog, zašto su već stari krivovjerci toliko kušali iskriviti i potkrpiti ili interpolirati ta pisma, a moderni protestanti sve do svršetka 19. stoljeća toliko napadali autentičnost ili barem starinu njihovu, premda protestantski pisac Krüger priznaje: »Bezbrojne konkretne crtice prikazuju pomisao na falsifikat gotovo nemogućom... Pisma Ignacijeva kriju u sebi takovih nedvojbena arhaističnih elemenata, koji se već oko g. 150. jedva mogu pojmiti«. ¹ I sam Harnack, koji je prije kušao da pomakne datum ovih pisama do vremena cara Hadrijana ili Antonina Pija, od g. 1897. odlučno brani ne samo autentičnost nego i tradicionalnu starinu njihovu, stavljajući za to vrijeme između g. 107. i 117. ²

Barderkhewer u prvom svesku svoje »Povijesti staro-crkvene književnosti« (125.—132.) pregledno prikazuje zamršenu povijest o predaji tih listova i o »pitanju Ignacijskom«, t. j. o kritičnom lučenju zdravog autentičnog zlata i pridometnute trozge. I ovdje se moramo diviti Providnosti Božjoj, koja je kroz sve bure vremena i kraj svih napadaja i iznakaženja sačuvala čisto zlato ove riznice prackrkvene te baš u našoj perijodi racionalističnog kriticizma pomogla istini historijskoj do potpune i priznane pobjede.

Upravo s toga gledišta dosta je zanimljiva te za razumijevanje »Ignacijskog pitanja« potrebna kratka pouka

---

¹ Geschichte der altchristl. Literatur, 22.

² Gesch. der altchr. Litteratur II, I (1897) 381—406.

1. o predaji pravih i krivih listova Ignacijevih.

Istaknut ćemo zato glavne zbirke i recenzije tih listova, ne upuštajući se u nepotrebno nabranje pojedinih podmetnutih listova, jer su ovi u sebi bez vrijednosti.

a) Najstarije autentične zbirke, što su ih imali u rukama sv. Polikarpo i kasnije još Euzebije (Hist. eccl. II, 36, 4), propadoše.

b) Ali se sačuvala t. zv. »dulja recenzija«, koja među sedam pravih, ali raširenih i zlobno interpoliranih listova miješa također šest podmetnutih poslanica. Kako Funk jasno dokazuje, sva ova zbirka potječe od jednog istog »Pseudo-Ignacija«, koji je pod imenom uglednog mučenika Ignacija htio proturiti u svijet svoje apolinaristične zablude i u tu svrhu pomiješao pšenicu i kukolj.³

c) Srećom nam je također sačuvana »mješovita zbirka«, t. j. mlađa grčka i latinska zbirka, koja uz pet podmetnutih listova točno navodi također svih sedam autentičnih listova, i to u cjelovitom i nepotkrpljenom obliku, izuzev list Rimljanima, što ga je kompilator na koncu zbirke svoje u t. zv. Kolbertovu mučeništvu,⁴ t. j. u izvještaju tobožnjih očevidaca o smrti Ignacijevoj (4, 2) samo natuknuo kao poznat riječima: »Slijedi ovdje list općini rimskoj«. I opet nam je Providnost Božja sačuvala također list Rimljanima cjelovito i nepotkrpljeno u jedinom grčkom rukopisu, u kodeksu Kolbertovu ili Pariškom.

d) Uz ovu mješovitu recenziju imamo sličnu armensku zbirku sa sedam autentičnih i neinterpoliranih (nenatrunjenih) listova uz šest podmetnutih. Ovaj armenski tekst oslanja se na sirske prijevode, koje ga je nestalo.

e) Još imamo skraćenu sirsku recenziju triju autentičnih listova Efežanima, Rimljanima i Polikarpu.

f) Jedva su spomena vrijedna četiri latinska podmetnuta pisma, koja su pod imenom Ignacijevim na zapadu kolala u srednjem vijeku. Njima se može ići u trag do 12. stoljeća. Čudno je, što su ovi tiskom najprije izdani bili g. 1495. prije svih drugih zbirki.

2. Borba o Ignacijskom pitanju

žestoko se vodila kroz tri posljednja stoljeća, od sredine šesnaestog vijeka do konca prošlog stoljeća, uz potpuni konačni uspjeh čistog katoličkog stanovišta. Dobro veli Bardenhewer: »Kako su svjedočanstva ovih pisama o ustavu i o organizaciji kršćanskih općina u slučaju dokazane autentičnosti njihove od neizmjerne važnosti, zato je ta prepirka nalazila sve više hrane, a sukcesivnim

³ Funk drži Pseudo-Ignacija i Pseudo-Klementa za jednu istu osobu, pa i Bardenhewer drži to vjerojatnim.

⁴ Imamo do pet raznih izvještaja o mučeništvu sv. Ignacija. Ali su svi tek kasnije nastali. Najsigurnije vijesti podaje nam sam Ignacije u listu Rimljanima.

otkrićem i objelodanjenjem različitih zbirki i recenzija samo je preporo pitanje ponovno dolazilo do novoga preokreta.

Već g. 1498 i tri puta opet od g. 1557. do 1559. naštopali su latinski prijevod »dulje recenzije«. Katolici su s početka sva ova pisma držali za autentična, protestanti pak za posve podmetnuta. Ali je Abraham Skultet u svojoj »Medulla theologiae Patrum« (Ambergae 1598., 439) presretnim uspjehom obranio nazor o kasnijem interpoliranju autentičnih listova. I doista, u sredini 17. vijeka otkriše i objelodaniše najprije na latinskom, kasnije i na grčkom jeziku t. zv. mješovitu recenziju, koja donosi autentične listove u kraćem jedinstvenom obliku, te s ovoga gledišta opravdava mnijenje Skultetovo. Od onda je većina istraživalaca gledala izvorni tekst onih sedam listova u mješovitoj recenziji. Svi gotovo posve složno zabaciše ostalih šest listova, što ih ni Euzebijie ni drugi stari pisci ne spominju.

Ipak su se neki i dalje žestoko prepirali protiv činjenice, da su oni izvorni listovi mješovite recenzije doista listovi sv. Ignacija. Osobito je anglikanac Pearson g. 1672. protiv reformiranog bogoslova Dailé-a (Dallaeus) odlučno branio autentičnost. Kad je g. 1845. Cureton izdao novo otkrivena tri pisma Ef., Rimlj. i Polikarpu u mnogo kraćem obliku na sirsom jeziku, mnogi su bogoslovi s njime cijenili, da je to jedina autentična jezgra spisa Ignacijevih, a sve drugo da je iskićeno. No i to su morali zabaciti, kad su katolici Hefele i Denzinger kanstatovali, da je kraći sirski tekst samo izvadak iz duljeg sirskeg prijeвода grčkog teksta.

Ipak su do g. 1873. mnogi protestanti zabacivali autentičnost sedam listova mješovite zbirke, a katolici je branili sve jačim dokazima. No g. 1873. ugledni se protestantski bogoslov Zahn na temelju svojih novih istraživanja priključio u ovom pogledu katoličkom shvaćanju, a poslije i anglikanski biskup Lightfoot i sam Harnack potvrdiše autentičnost onih listova. To je dakle novi dokaz, kako je prema izjavi Harnackovoj najnovija (nekatolička) kritika prisiljena na uzmak, kojim se natrag pokreće prema tradiciji. Kamo sreće, da bi isti protestantski učenjaci ujedno opozvali također sve neosnovane zaključke, što su ih prije protiv tradicije stvorili na temelju krive hiperkritike izvora.

3. Pozitivni dokazi za autentičnost sedam listova.

Sve do dana i barem približno do godine natpisa tih listova možemo po vanjskim i nutarnjim svjedočanstvima ići u trag pravom izvoru njihovu i dokazati im autentičnost. Sam Ignacije svjedoči na koncu svoga lista Rimlj., da ga je pisao 24. augusta. Imao je i zašto da baš ovoj općini saopći taj datum, da bi ga mogli dočekati u Rimu u pravo vrijeme. S ovim datumom slaže se također tradicionalna vijest, po kojoj je Ignacije mučeničkom smrću 20. decembra, na koji je dan istočna Crkva već u vrijeme sv. Ivana Krizostoma slavila svet-

kovinu svečevu. Što se tiče godine smrti, Euzebije u svojoj Kronici spominje devetu godinu vladanja Trajanova, Jeronim pak (De viris ill. 16) jedanaestu godinu iste vladavine.

I druge je listove svoje Ignacije, kako sam svjedoči, a Euzebije to potvrđuje, napisao na istom putovanju koje u Smirni, koje u Troadi, služeći se pomoću svojih štovatelja Kroka i drugih.

Sv. Polikarpo, mlađi drug Ignacijev u biskupskoj službi i domaćin njegov u Smirni, u svom posve autentičnom listu Filipljanima brzo iza smrti Ignacijeve posvjedočuje ne samo mučeničku smrt njegovu (pogl. 9.), nego i neku zbirku listova njegovih, koju je sâm imao u rukama. Veli bo (pogl. 13.): »Šaljemo vam po želji vašoj listove, koje nam je Ignacije priposlao (t. j. list samom Polikarpu i list Smirnjanima), kao i druge, što ih kod sebe imamo od njega. (Koliko ih je bilo, nije točno označio). Priloženi su ovom pismu, pa će vam u velike koristiti. Raspravljaju naime o vjeri, ustrpljivosti i svakoj pobudi u Gospodinu. I o samom Ignaciju te o njegovim drugovima izvijestite nas, ako što sigurno saznate.« U to vrijeme dakle Polikarpo ne bijaše još ništa poblize čuo o prilikama mučeništva Ignacijeva.

Uz Polikarpa svjedoče za pisma Ignacijeva i sv. Irenej (Adv. haer. 5, 28, 4) navodeći Rimlj. 4, 1, i Origen koji (Prol. in Cant. i opet Hom. 6. in Luc.) spominje dva druga teksta Ignacijeva (Rimlj. 7, 2; Ef. 19. 1).

Najjasnije pak Euzebije (Hist. eccl. III, 36) redom nabraja svih sedam listova kao pisma Ignacijeva uz mjesto pisanja, pa iz svakog pisma, izuzev Filad., donosi ili koji citat (Rimlj., Smirnj.) ili barem po jedan podatak, n. pr. ime ondješnjega biskupa, spomenutog u listu (Ef., Magn., Tralj.) ili nešto poblize iz sadržaja (Polik.). Euzebije očito još ništa ne zna o podmetnutim listovima niti o kakovim sumnjama protiv autentičnosti listova Ignacijevih, jer Pseudo-Ignacije kao apolinarist pisao je istom u petom stoljeću.

Po Funku čitali su listove Ignacijeve također sv. Atanazije (De synodis, cp. 47, coll. Ef. 7, 2), sv. Bazilije Veliki (Hom. in s. Christi generatione coll. Ef. 19, 1), sv. Efrem, (Polik. 3, 1—2, Rimlj. 2, 2), sv. Ivan Krizostom (In Ign. encomium, c. 5. coll. 5, 2) i drugi. Napose sv. Jeronim (De script. eccl. 16) bez ikakva oklijevanja nabraja i pripisuje Ignaciju svih onih sedam listova.

Nutarnje razloge za autentičnost bolje ćemo uvažiti, ako se prije upoznamo s jezgrom sadržaja šest do sada još nepriopćenih pisama i sa tobožnjim nutarnjim protudokazima nekih odviše zagriženih protestanata.

4. Jezgra sadržaja listova (po Funku).

Efežanima piše:

»Primio sam vas same u biskupu Onesimu (1) i u ostalim muževima, što ste ih k meni u ljubavi poslali. Slušajte biskupa i prezbiterij (2). Jedina me ljubav potiče, da vas opomenem na jedinstvo (3). Dolikuje i prekorisno je,

da ste sjedinjeni s biskupom (4). Ko nije unutar oltara Božjega, lišen je kruha Božjega (5). Biskupa treba štovati poput Krista. Onesimo vas hvali, što nema hereze među vama (6). Čuvajte se heretika! Krist je Bog i čovjek (7). Ne dajte se zavesti, nego živite po Bogu (8). Znam da ste začepili svoje uši pred krivim učiteljima, i čestitam sebi, što mogu govoriti s onima, koji ljube jedinoga Boga (9). Molite se i za neznabošce, da se obrate k Bogu (10). Posljednja su vremena. Pazite, da se nađete u Isusu Kristu, i molite se za mene (11). Znam, da pišem onima, što ih je Pavao mučenik posvetio svetim tajnama, koga želim nasljedovati (12). Sastajte se dakle češće na Euharistiju, da tako slomite moć sotoninu i utvrdite mir Božji i uzajamni (13). Držite se vjere i ljubavi,⁵ početka i svršetka života (14). Ispovijedajte Gospodina ne samo govoreći, nego i šuteći! Bogu nije ništa sakriveno (15). Ne varajte se; heretici će otići u vatru neugasivu (16). Bježite od smrdljive nauke kneza ovog svijeta, da vas ne liši obećanog života (17). Ja se dičim križem, koji je sablazan bezvjercima, a nama spasenje i život vječni. Bog je naš Isus Krist, onaj, što ga je po odredbi Božjoj Marija iz koljena Davidova začela u utrobi po Duhu Svetom... (18). Knezu ovog svijeta ostala su sakrivena tri otajstva spasa (djevičanstvo Marijino, porod njezin i životvorna smrt Gospodnja), a svijetu su ona divnim načinom objavljena, te je po novom životu sva zloća i zabluda ukinuta (19). Ako htjedne Isus Krist, pisat ću vam dalje o toj uredbi spasa po vjeri i ljubavi Isusa Krista, Sina Božjega i Sina čovječjega, koja se oživotvoruje u jedinstvu vjere, u skladnoj poslušnosti vašoj prema biskupu i prezbiteriju i u jednoj Euharistiji, lijeku besmrtnosti (20). »Sjetite se mene i molite se za Crkvu u Siriji«.

Magnežanima javlja:

»Čuvši za vašu ljubav, odlučih pisati vama (1). Veseli me mir i sloga vaših crkvenih poglavara (2). Ne izrabite mladosti biskupove (3), i više držite do života, nego do imena kršćanina, ne čineći ništa bez biskupa (4), da ne propadnete, nego da imate život vječni (5). U vašim izaslanicima gledam svu Crkvu vašu, te as zato opominjem, da u slogi Božjoj sve nastojite učiniti, dok biskup predsjeda namjesto Boga, a prezbiteri mjesto senata apostolskoga, a premili mi đakoni vrše povjerenju sebi službu Isusa Krista, koji bijaše prije vijekova u Oca, te se ukazao na koncu (6). Ništa ne radite bez biskupa i prezbiterija (7), i ne dajte se zavesti judaističnim naukama (8). Ako su se i sami proroci uzdali u Krista, kako da vi postignete spasenje bez Krista (9)? Živite dakle prema kršćanstvu (10). To pišem, ne da vas kudim, nego da u naprijed očuvam one (11), s kojima se ja ne mogu isporučiti (12). Utvrdite se dakle u vjeri i ljubavi, držeći se jednog biskupa i prezbiterija s Bogu milim đakonima (13). Molite se za mene i za Crkvu u Siriji (14). Pozdravljaju vas Efežani i sve druge Crkve iz Smirne (15).«

Traljanima:

»Slavim Boga, saznav po biskupu Polibiju za vaše vrline (1), kako naime živite po Isusu Kristu te ništa ne činite bez biskupa i prezbiterâ (2),

⁵ »Vjera i ljubav« kod Ignacija uzima se često u euharistijskom smislu, kako ćemo dolje vidjeti iz samih riječi svećevih.

bez kojih nema govora o Crkvi (3). Moram se ustegnuti u svom poletnom pregnguću, jer se je bojati, da ne bih sam propao taštom slavom (4), ili da me vi ne bi shvatili, gdje pišem o nebeskim tajnama (5). Služite se samo kršćanskom hranom, izbjegavajući herezu (6—7). Hoću, da vas unaprijed očuvam iz ljubavi. Težite za krepošću (8); ne slušajte onih, koji govore, da Isus nije u istinu umro (9). Zar ja uzalud nosim okove (10)? Bježite dakle od smrtonosnih nauka (11). Ostanite u jedinstvu.« Slijede preporuke i pozdravi. (12—13.)

Filadelfljanima

poručuje Ignacije, da se drže jedinstva sa svojim izvrsnim biskupom (1), da se klone krivih nauka i raskolnika, koji nisu nasad Očev. »Koji su god Božji i Kristovi, oni su s biskupom (2—3). Služite se jednom Euharistijom, kao što je i jedan biskup sa prezbiterijem i đakonima (4). Krist u meni vas utvrđuje, dok se ja utječem evanđelju kao prisutnom Kristu, ali i apostolima kao nazočnom prezbiteriju Crkve. No i proroke (starozavjetne) ljubimo, jer su i oni navijestili evanđelje i očekivali Krista (5). Judaističnih propovjednika ne slušajte! Hvala Bogu, što nisam nikomu od vas bio na teret (6). Neki su me htjeli prevariti po tijelu. Ali ja sam (po duhu) vama u svojoj nazočnosti iza glasa govorio: Poslušajte biskupa i prezbiterij i đakone! Duh je ovo navijestio: Bez biskupa ništa ne činite, tijelo svoje čuvajte kao hram Božji, ljubite jedinstvo, nasljedujte Krista (7). Koliko je do mene, tražio sam slogu. Bog nije u neslogi i srdžbi. Skrušenima pak oprašta, ako se vrate jedinstvu s Bogom i zajednici s biskupom. Neki se pozivaju na arhive^a ili evanđelje (pisano). Moj je arhiv Isus Krist i križ i smrt i uskrsnuće njegovo (8). Dobri su svećenici (starozavjetni), no bolji je Veliki Svećenik (Isus Krist), komu je povjerena svetinja nad svetinjama, koji je jedini vrata Očeva, na koja su unišili i patrijarhi i proroci i apostoli i Crkva. Sve ovo služi sjedinjenju s Bogom. Evanđelje ima prednost dolazak Spasiteljev, muku i uskrsnuće njegovo (9).« — U 10. poglavlju Ignacije, saznava za jenjanje progonstva u Antiohiji, moli Filadelfljane, da bi onamo poslali đakona, koji će im čestitati. Konačno im (11) zahvaljuje, što su dobro primili dva njegova pratioca, a moli oprostjenje od Boga za one, koji su ih obeščastili. Vidi se, da je ovdje bilo nekoliko judaističnih heretika.

Smirnjanima piše:

»Slavim Isusa Krista poradi savršene vjere vaše u Gospodina, koji je doista trpio i uskrsnuo (1). Poradi našega je spasa doista trpio i uskrsnuo, a koji to niječu, dosljedno moraju nijekati i svoje vlastito tijelo (2). I sada poslije uskrsnuća Isus živi u tijelu svome, kako je sam rekao (3). Bježite od

^a *Tà ἀρχεῖα*, scriptura prior, izvorni, originalni spis. Neki to odnose na Stari Zavjet, i onda prevode slijedeće riječi: »u evanđelju, to ne vjerujem«. To se tumačenju doista zgodno slaže s naukom judaističnom, koja prima evanđelje samo u koliko je identično s jednostrano shvaćenim Starim Zavjetom. To je ujedno u najboljem savezu sa slijedećim poglavljem. Drugi (Funk, Zahn) shvaćaju riječi »u evanđelju« kao apoziciju ili tumačenje za riječi »u izvornim poveljama, u arhivima«.

krivovjerskih doketa! Ako je Gospodin samo prividno trpio, onda sam i ja samo prividno svezan (4). Koji Krista zataje, njih će i Krist zatajiti (5). I anđelima, koji ne vjeruju, suditi će se. U ostalom, po plodovima možete spoznati one, koji krivo sude o milosti Kristovoj (6). Bježite od onih, koji se uzdržavaju od Euharistije i (liturgijske) molitve (7)! Svi slušajte biskupa, kao što Isus Krist Oca, i prezbitere kao apostole, a dakone poštujujte kao nalog Božji. Odijeljeno od biskupa neka nitko ništa ne čini, što pripada Crkvi. Ona se Euharistija nek sinatra valjanom, koja se slavi pod biskupom ili njegovim povjerenikom. Gdje se pojavi biskup, tu neka je i mnoštvo, kao što je katolička Crkva ondje, gdje je Isus Krist. Bez biskupa nije slobodno ni krstiti ni gozbu ljubaznu slaviti,⁷ nego što god on odobri, to je i Bogu milo... (8). Pametno je otrijezniti se, pravu pokoru činiti, dok imamo vremena, i biskupa štovati, da nas Bog poštuje. Milost Božja naplatila vam sve, što ste meni dobro učinili (9) i mojim drugovima (10).« Slijede preporuke za Crkvu antiohijsku i pozdravi (11–13).

U pastoralnom pismu Polikarpu

Ignacije iza veoma pohvalnog uvoda daje dragocjene upute osobne i pastirske za njega samoga (1–3), napose za postupak s pojedinim staležima (4–5) i direktno također za puk (6). Ovako na pr. dovikuje Polikarpu: »Brani svoje mjesto svom brigom u zemaljskom i duhovnom pogledu. Brini se za jedinstvo, od kojega nije ništa bolje. Sve podnosi, kako i tebe Gospod podnosi... Gdje je više muke, tu je i velik dobitak (1)... Ne liječi se svaka rana istim melemom. Napadaje vrućice ublaži hladnim oblozima... Čeka te zgodno vrijeme, kao što kormilar traži vjetrove, a burom izmučeni traži luku... (2). Neka te ne straše himbenici, koji krivo uče. Stoj čvrsto kao nakovanj pod kladivom. Veliki atlet daje se biti — i pobjeđuje... Proučavaj prilike vremena. A onoga, koji je iznad vremena, očekuj, bezvremenog, nevidljivog, poradi nas vidljivog, netaknutog, poradi nas taknutog, nad sve muke uzvišenog, za nas mučenoga, koji je sve i sva za nas pretrpio (3)... Sastajte se češće (na liturgijske sastanke, isp. Ef. 13, 1): poimence traži svakoga (4)... Ko može u čistoći ostati na čast tijela Gospodnjega, neka ostane u poniznosti. Ako se diči, poginuo je; i ako sebe smatra višim od (prije oženjenog) biskupa, propade. Dolikuje⁸ pak, da zaručnici i zaručnice sklope ženidbu uz odobrenje biskupovo, da brak bude prema Gospodinu, a ne prema požudi. Sve neka se čini Bogu na čast (5). Pazite na biskupa, da bi i Bog pazio na vas. Spreman sam život svoj položiti za one, koji su podložni biskupu, prezbiterima, dakonima... (6).« Dalje Ignacije moli i Polikarpa i Smirnjane, da pošalju izaslanika u Antiohiju, a Polikarpa napose moli, da i druge Crkve pismeno opomene na to, jer je Ignacije naglim odlaskom lađe zapriječen, da piše (7–8).

*

⁷ Batiffol je dokazao, da izraz *δυόπην ποιείν* kod Ignacija uključuje također službu euharistijsku. Dolje više o tom.

⁸ Ta se riječ kod prakršćanskih pisaca često upotrebljava o moralnoj dužnosti.

Već nepotpuni ovaj pregled sadržaja tih listova jasno nam pokazuje, koliko je sv. Ignaciju stalo do temeljitog poučavanja vjernika u glavnim istinama vjerskim. I samim modernim protestantima udara upravo u oči ona neumorna briga, kojom naš apostolski Otac uvijek iste temeljne nauke vjerske opet i opet ističe, razlaže i brani proti judaističnim ebijonistima, koji su zabacili božanstvo Isusovo i proti doketima, koji su nijekali pravo tijelo Kristovo i pripisivali mu samo prividno, fantastično tijelo. Bardenhewer misli, da se tu ne radi o dvostrukoj herezi, već samo o jednoj, t. j. o judaističnim doketima, koji su se u ono vrijeme tek stali razvijati te su nekako spojni most između Cerinta i potonjih gnostika ili racionalista u drugoj polovici drugog vijeka. Toliko svakako stoji, da Ignacije nigdje izričito ne spominje dvije različite sekte.

Istaknimo sada tri glavne nauke vjerske, što ih Ignacije opet doziva u pamet tadašnjim vjernicima.

5. Obrana Isusa Krista: pravoga Boga i pravog čovjeka i Spasitelja našega.

Prema Ignaciju Isus Krist »bijaše prije vijekova kod Oca te se na koncu vremena ukazao u tijelu« (Magn. 6.). Kako »je sjedinjen s Ocem, nije on bez Oca ništa učinio.« »Grnite svi kao k jednom hramu Božjemu, kao k jednom žrtveniku, k jednom Isus Kristu, koji izlazi od jednog Oca, i jest kod jednoga te se njemu vraća« (Magn. 7.). »Jedan je Bog, koji je sam sebe objavio po Isusu Kristu Sinu svomu, koji je Riječ njegova, proizašla iz šutnje, i koji je u svemu omilio onomu, koji ga je poslao« (Magn. 8.). »On je Sin čovječji i Sin Božji« (Ef. 20.). — »Isus Krist je Bog naš«, ali i čovjek, jer »ga je po odredbi Božjoj u utrobi svojoj začela Marija iz koljena Davidova po Duhu Svetomu; i rodio se i krstio se, da mukom svojom očisti vodu« (Ef. 18.). On »je iz roda Davidova, iz Marije, u istinu se rodio, jeo je i pio, u istinu je trpio progonstvo pod Poncijem Pilatom, u istinu je raspet bio i umr'o, na očigled nebesnicima i onima, koji su na zemlji i koji su pod zemljom; on je također u istinu uskrsnuo od mrtvih, jer ga je uskrisio Otac njegov, koji će po sličnosti njegovoj i nas uskrisiti u Kristu Isusu, bez kojega nemamo pravoga života« (Tralj. 9.). »Ko grdi moga Gospodina, ne priznajući ga u tijelu (putonošom, σαρκοφόρον), taj ga je posve zatajio kao mrtvonoša (ὁν νεκροφόρος Smirnj. 5.). Ako »neki nevjernici misle, da je muka Kristova sjena (τὸ δοκεῖν), sami su sjena« (Smirnj. 2.). Ponovno također Ignacije zove Isusa »Spasiteljem« (Ef. 1, 1, Magn. natpis, Filad. 9, 2, Smirnj. 7, 1.). I »križ (Kristov)« po njemu je »sablazan nevjernicima, nama pak spasenje i život vječni« (Ef. 18, 1.).

U savezu s ovom temeljnom istinom spasa ističe Ignacije i »tri glasna čudesna otajstva, koja su izvršena u tišini Božjoj te su bila sakrivena knezu ovoga svijeta: djevičanstvo Marijino i (djevičanski) porod njezin i (spasonosna) smrt Gospodnja« (Ef. 19, 1.). Tu ujedno svjedoči za Bogojavljenje po čudesnoj »zvijezdi, koja je uništila svu magiju« ili pogansko praznovjerje.

Otajstvo Presvetoga Trojstva natuknuo je Ignacije Magn. 13, 1. 2: »U Sinu i Ocu i u Duhu, u početku i u svršetku«... »Budite podložni biskupu i uzajamno, kao što Isus Krist Ocu po tijelu i apostoli Kristu i Ocu i Duhu.« Isp. naslov pisma Filadelfljanima, nadalje Ef. 9, 1 (Zgrada Očeva, vitao križa Isusa Krista, Duh Sveti kao uže), 18, 2. Božanstvo Duha Svetoga, njegova osobnost i sveznanje dosta se jasno potvrđuju Filad. 7.: »Duh, koji je od Boga, ne vara se; on zna, odakle dolazi i kamo ide, i kara skrovito...«

6. Uzorna nauka Ignacijeva o Crkvi Kristovoj t. j. o sveopćoj »kato- ličkoj Crkvi«, o tročlanoj hierarhiji i o monarhičnom ustavu njezinu.

Prema sv. Ignaciju Crkva je nerazdruživa od Isusa Krista, a vjernici su »udi Kristovi i zajedničari Božji« (Ef. 4.). »Gdje je Isus Krist, tu je katolička Crkva« (Smirnj. 8.). Ta mu je Crkva, žrtvenom smrću Kristovom osnovana, »ljubazna zajednica« svih vjernika Kristovih, koja je u pojedinim gradovima i krajevima organizirana u isto tolikim posebnim, ali međusobno najuže združenim Crkvama. Ovim je partikularnim Crkvama na čelu po jedan monarhični biskup kao namjesnik Isusov (Ef. 6; Magn. 6; Filad. 3; Tralj. 2; Smirnj. 8 etc.) s prezbiterijem ili prezbiterima kanoti senatom apostolskim (Magn. 6, 1; Tralj. 3, 1; Fil. 8, 1) i đakonima, što ih također vjernici imaju štovati i slušati, »jer nisu podvornici za jelo i pilo, nego službenici Crkve Božje« (Tralj. 2). »Svi neka poštuju dakonc poput Isusa Krista, pa i biskupa, koji je slika Očeva, a i prezbitere kao Božji senat i zbor apostola. Bez ovih nema govora o Crkvi«⁹ (Tralj. 3, 1). Drugim riječima: U pojedinim Crkvama monarhični biskup i prezbiteri i đakoni, kao princip i nosioći auktoriteta, sačinjavaju formalni konstitutivni elemenat društva, dok su prosti vjernici materijalni elemenat. I kao što uopće bez auktoriteta nema društva, nego ima samo množina ili gomila ljudi bez organične veze, tako i bez tročlane hierarhije nema govora o Crkvi.

Nutarnja pak veza između pojedinih vjernika i poglavara kao i među partikularnim Crkvama stoji u »vjeri i ljubavi«, koje se oslanjaju na milosrđe Božje i na muku i uskrsnuće Kristovo. Tu nutarnju vezu neprestano oživljava i hrani Crkva svojim oltarom i žrtvom, te bez Crkve nema veze s Bogom ni s Kristom.

Svoj pak »ljubaznoj zajednici« partikularnih Crkava »predsjeda Crkva Rimska« (Rimlj., uvod). Ignacije posve stalno i dosljedno u svim pojedinim Crkvama ističe po jednoga monarhičnog biskupa, bez ikakva izuzetka, dok o prezbiterima i đakonima govori samo u množini, gdje ističe poglavarstvo crkveno; pa tako o ovima govori, da se ne može zaniijekati podređenost prezbiterâ prema biskupu ni podređenost đakonâ prema biskupu i prezbiterima. Posve je dakle dosljedan Ignacije, kada u poslanici Rimljanima također ističe monarhični ustav cjelokupne Crkve, gdje pozdravlja tu Crkvu ne samo kao »predsjednicu u području grada Rima«, nego osim toga također kao »predsjednicu svega saveza

⁹ Χωρίς τούτων ἐκκλησία οὐ καλεῖται. Sine his Ecclesia non vocatur.

ljubavi»,¹⁰ te i drugim osobito odličnim pridjevcima slavi mimo ostale Crkve baš ovu Crkvu. Još ima druga razlika između ovog pisma Rimljanima i svih drugih listova Ignacijevih: U ovima se on krepko služi auktoritetom, što su mu ga dali i starost i slava, koju je uživao na istoku kao izvrstan učenik apostolski, kao najbolje prokušani biskup ugledne Crkve antiohijske i kao zanosni kandidat mučeništva; zato govori onim Crkvama kao kakav očinski stari prijatelj i gotovo kao poglavar, mnogo zapovijedajući a drugo zabranjujući. Ali »Crkvi Rimskoj on ne zapovijeda kao Petar i Pavao« (4). Nju jedino moli, da ga ne bi zapriječila kod postizavanja mučeničkog vijenca. Nju ne opominje niti na čistoću vjere niti na slogu i uzajamnu ljubav niti na dužnu poslušnost pod auktoritet biskupov i prezbiterija i đakona, kao što ovo troje stavlja na srce vjernicima svih ostalih Crkava. Toj razlici ne možemo označiti drugog dovoljnog uzroka osim poštovanja, što ga je gojio baš prema ovoj Crkvi, »čuvarici zakona Kristova« (*Χριστόνομος*), koja »druge uči« (Rimlj. 3, 2).

A zašto Ignacije piše upravo svoj »Crkvi Rimskoj«, a ne direktno biskupu Crkve Rimske? Kako se iz povlastice »Crkve Rimske kao predsjednice saveza ljubavi« može izvesti baš prvenstvo Rimskog pape i monarhični ustav svekolike Crkve?

Lako je odgovoriti na taj prigovor. Po običaju samih apostola Petra, Pavla, Ivana, Jakova i Jude, koji su gotovo sve poslanice svoje upravili na same Crkve partikularne, a ne na poglavare njihove (osim pastirskih poslanica Pavlovih) i po primjeru sv. Klementa Rimskoga Korinćanima također Ignacije direktno se obraća samim Crkvama, premda u pojedinim listovima svojim u velike ističe auktoritet samog monarhičnog biskupa. I u jedinom listu, što ga direktno piše biskupu Polikarpu, ovoga opominje: »Brani mjesto svoje svom brigom u zemaljskom i duhovnom pogledu« (1). U svim ovim Crkvama vladao je monarhični ustav, kako to Ignacije nebrojeno puta ponavlja. Ne moramo li potpunom indukcijom i analogijom to isto strogo zaključiti također o Rimskoj Crkvi, i to na samom temelju monarhističnog ustava svih ostalih Crkava, što ih Ignacije spominje, i bez obzira na brojna ostala i sigurna svjedočanstva, što ih imamo od Klementa Rimskog, od Ireneja, Tertulijana i t. d.?

Prvobitnost i stalnost monarhičnog ustava crkvenog.

I još nešto. Ignacije piše kao sjedi biskup, koji je oko 40 godina vjerno i revno vršio službu biskupsku, koju su mu povjericili sami apostoli. I sâm se vazda toliko drži tradicije i »evandelja« (Filad. 5); gadi mu se »škodljivih biljki, što ih Krist ne gaji, jer nisu nasad Očev« (Filad. 3); dapače izričito govori: »Ko hoda u tuđoj nauci, ne učestvuje u mucu Kristovoj, (ibid. 3).« S druge strane kraj vanrednog štovanja, što ga je Ignacije uživao i u svojoj Crkvi i po svim drugim Crkvama, ne možemo ni pomisliti na to, da bi se vjernici ikada protiv njega pobunili, što bi se ipak nužno dogodilo, kad bi ko pokušao kod veoma konzervativnih kršćana onog vremena uvesti tako radi-

¹⁰ Vidi latinski stari prijevod »universo caritatis coetui praesidens«, koji točno po smislu tumači izraz *προκαθήμενῆ τῆς ἀγάπης*.

kalnu promjenu i novotariju, kakova bi bila bitna promjena ustava demokratskog i kolegijalnoga u monarkični.

Iz svega toga strogo izlazi zaključak posve siguran: »Već kod nastupa svoje službe oko godine 67.—70. našao je Ignacije monarkični ustav crkveni u Crkvi antiohijskoj. Taj zaključak potvrđuju prilike drugih Crkava, na pr. onih sedam maloazijskih Crkava, koje su potkraj prvog stoljeća svaka imale na čelu po jednog »andela«, t. j. prema kontekstu nedvojbenom, po jednog biskupa, kojima je sv. Ivan apostol morao pisati po nalogu Spasiteljcu (Otkriv. 2—3). Čitav način pisanja Ivanova pokazuje, da se tu nije radilo o **n o v o j i i n a g l o p r o v e d e n o j u r e d b i**; dapače sam tekst (Otkr. 2—3) daje nam razumjeti, da su barem »andeo Crkve efeške« i andeo Crkve filad. tada već dulje vremena vršili službu biskupsku. U lako mogućem slučaju identičnosti biskupa efeškog Onesima i onog mladog roba Filemonova Onesima, što ga je apostol Pavao iza bijega njegova krstio u Rimu i g. 62. natrag poslao u pratnji Tihikovoj u Efez, Laodiceju i Kolosu (v. Kološ. 4, 9 coll. Filem. 10) njegovu gospodaru, imamo i u Crkvi efeškoj i njezinu ostarjelom biskupu novu potvrdu za kontinuitet monarkičnog ustava crkvenog, kao što i sv. Polikarpo, učenik sv. Ivana apostola i mnogogodišnji biskup u Crkvi smirnskoj (do g. 155./6.) jamči nam svojim konservativnim i neporočnim značajem kao i podacima Ignacijevih poslanica (Smirnj. i Polikarpu) pa i vlastitim svojim konservativnim pismom Filipljanima¹¹ za nepomućnu stalnost ovog monarkičnog ustava u Crkvi smirnskoj.

Tim smo dovoljno osvijetlili prilike crkvenog ustava iz onog vremena, a sada za potvrdu dodajmo još neke navode iz pisama Ignacijevih. Ef. 4: »Treba da uporedo idete s voljom svoga biskupa, a to i činite. Ta dično se vaše svećenstvo, dostojno Boga, sljubilo s biskupom kao žice s kitarom. Zato se u slozi vašoj i u skladnoj ljubavi opijeva Isus Krist. No i vi pojedini budite zbor, da suglasni po slozi primате u jedinstvu napjev Božji i jednim glasom pjevate po Isusu Kristu Ocu, neka vas čuje i po dobrim djelima vašim razabere, da ste u di njegova Sina. Korisno je dakle, da budete u neokaljanom jedinstvu, kako biste vazda također bili zajedničari Božji.«

Kako je monarkični ustav Crkve stalna od Krista uvedena uredba, i kako je biskup na čelu pojedinim Crkvama u ime Božje, to ističe Ignacije Magn. 6: »Opominjem, da nastojite sve vršiti u slogi Božjoj uz predsjedanje biskupa namjesto Boga,¹² dok su prezbiteri na mjesto senata i apostola, a premili mi dakoni vrše povjerenu si službu Isusa Krista.« — Biskup je vidljivi namjesnik Božji i posrednik crkvenog jedinstva (Filad. 3, 2): »Kojigod pripadaju Bogu i Isusu Kristu, oni se drže biskupa.« — Oni žive u duhu Kristovu, koji su biskupu podložni kao Isusu Kristu (Tralj. 2, 1—2): »Kad ste naime biskupu podložni kao Isusu Kristu, onda mi se pokazuje, da ne živite po čovjeku, nego po Isusu Kristu, koji je za nas umr'o, da vjerujući u smrt njegovu, izbjegnute smrti. Potrebno je dakle, da bez biskupa ništa ne činite, kako i radite; ali se treba pokoriti i svećenstvu, kao apostolima Kristovim.«

¹¹ Filiplj. 7: »Ostavivši taštinu mnogih i krive nauke, vratimo se nauci predanoj od početka...«

¹² Προκαθήμενον τῷ ἐπισκόπῳ εἰς τὸπον Θεοῦ.

Odatle potječe i stalno načelo, što ga Ignacije toliko puta ponavlja: »Nitko neka bez biskupa ništa ne radi od onoga, što spada na Crkvu« (Smirnj. 8, 1; Tralj. 2, 2); to ističe također napose s obzirom na Euharistiju, na krštenje i na sklapanje braka (Smirnj. 8, 1—2; Polik. 5, 2), dapače i s obzirom na priređivanje ljubezne gozbe (agape) u vezi s Euharistijom. »Gdje se pojavi biskup, tu neka bude i puk, kao što je katolička Crkva ondje, gdje je Isus Krist« (Smirnj. 5). Ignacije je »pripravan, dati svoj život za one, koji su podložni biskupu, svećenstvu, đakonima« (Polik. 6, 1).

Odakle pak ta tročlana hierarhična i monarhična organizacija pojedinih Crkava na početku drugog vijeka?

Tako pitaju u čudu neki racionalisti pa misle, da imaju baš u toj nedvojbenoj činjenici siguran nutarnji razlog, da zabace autentičnost listova i da im datum pomaknu naprijed do sredine drugoga stoljeća.

Ne krivo misle, da je monarhični episkopat tek malo po malo nastao na početku drugoga stoljeća, dok nije napokon nadvladao prijašnji tobožnji kolegijalni i više demokratski ustav. E vandelja i poslanice apostola ne znaju ništa za takav kolegijalni i demokratski ustav bez monarhičnog poglavara. Otkrivenje Ivanovo napose ističe sedam monarhičnih poglavara maloazijskih Crkava. I apostol Pavao u svojim pastoralnim poslanicama pod konac svoga života povjerava svojim učenicima Timoteju i Titu monarhičnu vlast u nekim Crkvama, nad kojima je sâm sebi prije potpunog uređenja njihova pridržao vodstvo; ujedno im daje vlast i nalog, unutar stanovitog područja posebnim obredom rukopoloženja posvetiti crkvene poglavare (Tit. 1, 5; 1 Tim. 5, 22; 1 Tim. 4, 14; 2 Tim. 1, 6). I sam Pavao, opisujući svojstva dobrog episkopa (1 Tim. 3, Tit. 1, 7 ssq.) govori u s i n g u l a r u o njemu kao p r e d s t o j n i k u vlastite kuće i skrbniku Crkve Božje, a to nikako ne pokazuje kolegijalnog ustava.

U ostalom, ako apostoli pa i poslije Didahe i Klement Rimski često općenitim imenom »prezbiterij ili đakoni« označuju poglavare crkvene uopće, jer nemaju posebnog razloga, da istaknu baš vrhovnog vođu njihova: to ne valja iz ove šutnje njihove zaključivati: Dakle nije bilo tada monarhičnog poglavara na čelu pojedinim Crkvama niži na čelu svoj Crkvi. Osim toga treba uvažiti, da prije svršetka prvoga vijeka terminologija za oznaku viših crkvenih poglavara nije još bila ustaljena. Didahe govori (13, 3) o stalno naseljenim »prorocima« kao o »arhijerejima«, a kasnije s obzirom na čast i službu izjedačuje s njima također »episkope« (15, 1—2). Harnack protiv ovog imena »arhijereji« u spisu Didahe nema drugog odgovora nego jeftinu frazu: »To je egzorbitantno izrabljivanje Staroga Zavjeta.«⁵ Ali Didahe piše o crkvenim poglavarima N o v o g a Zavjeta, pa i Klement Rimski u svojoj poslanici Korinćanima (40, 5; 43, 2) tako

⁵ V. Realencyklopädie für protest. Theologie, I, 718. 722.

piše o arhijereju (Velikom svećeniku), svećenicima i levitama starozavjetnim, da se jasno vidi tipično značenje njihovo za novozavjetnog monarhičnog poglavara crkvenog i podređene im svećenike i đakone. Isti Klement, kako smo vidjeli, auktoritativno se upliće u razdor Crkve korinthske kao vrhovni Namjesnik Kristov (Kor. 59, 1).

Općenito je i priznato načelo: *Ceteris paribus*

najbolji su svjedoci suvremeni očevici i neposredni svjedoci od čuvenja.

Kako to, da bi u stvari pracrkvenog ustava trebalo bez ikakva objektivnog razloga ne samo zbaciti autentična svjedočanstva evanđelja (Mat. 16, 18—19; Iv. 21, 15—17, Luk. 22, 32) o prvenstvu Petrovu i sva prije spomenuta svjedočanstva iz poslanica Pavlovih i iz Otkrivenja (2—3), nego i najjasnije izjave suvremenih učenika apostolskih, Klementa Rimskog, Ignacija antiohijskog te neposrednih svjedoka od čuvenja, kakovi su bili Hegesip i Irenej u sredini drugoga stoljeća? U jednom fragmentu Hegesipovu kod Euzebija (Hist. eccl. IV. 22) čitamo: »Crkva korinthska ustrajala je u pravoj vjeri sve do Primusa (okolo g. 155.—165.), biskupa istoga mjesta; s njima sam se prijateljski razgovarao, kad sam plovio prema Rimu; ne malo dana boravio sam kod Korinćana, te nam je prava vjera donijela uzajamnu utjehu. A kada sam došao u Rim, sastavio sam katalog (rimskih biskupa) do Aniceta (154.—165.), čiji je đakon tada bio Eleuteros. Poslije je mrtvog Aniceta naslijedio Soter (165.—174.), a Sotera Eleuteros (174.—189.). U svakom pak nasljedstvu (biskupâ) i u svakom gradu biva ono isto (*ὁμοίως ἔχει*), što propovijedaju zakon i proroci i sâm Gospodin.« Eto Hegesip, koji je po svjedočanstvu Euzebijevu »pisao, da je općio s premnogim biskupima (*πλείστοις ἐπισκόποις*) svoga vremena i svuda čuo jednu istu nauku, i po tom nešto spomenuo iz Klementove poslanice Korinćanima«, izričito potvrđuje biskupsko nasljedstvo u pojedinim gradovima bez bitnih promjena i prevrata, onamo od Krista Gospodina prema propovijedi njegovoj. Harnack pak sa školom svojom modernom sve ovo nimalo ne uvažuje i protiv tisućljetne općenite tradicije svega istoka i zapada gradi tobožnju povijest o »šesterostrukoj, postepenoj i bitnoj, ali nigdje ne opaženoj promjeni crkvenog ustava između g. 30. i 190., i to kraj svega kontinuiteta.« Doista moderni racionalisti puno veće zahtjeve stavljaju na našu vjeru nego Gospodin Bog u svojoj objavi.

I sv. Irenej, učenik sv. Polikarpa, neposrednog učenika Ivana apostola, sastavio je u drugoj polovici drugog stoljeća katalog rimskih biskupa, koji seže sve do apostola (Adv. haer. 3, 3). Dobro veli Bardenhewer: »Episkopat se vazda spominje samo

kao priznata i predana uredba, a zakonitost njezina nije izvrgnuta ni najmanjoj sumnji, a zato ne treba također, da je ko obrazloži i osvijetli« (I. 134).

7. Euharistija u poslanicama sv. Ignacija.

Što je po Ignaciju auktoritet zakonitih poglavara crkvenih u tročlanoj monarkičnoj hierarhiji za vanjski organizam Crkve, to je Euharistija za nutarnji život i procvat njezin i svih pojedinih vjernika. »Gledajte dakle, da se služite jednom Euharistijom. Jedno je naime tijelo našega G. I. K. i jedan kalež do jedinstva krvi njegove, jedan oltar kao i jedan biskup s prezbiterijem i đakonima, mojim drugovima u službi, da bi učinili po Bogu, što činite« (Filad. 4). Služenje Euharistije u jedinstvu i zajednici s biskupom najizvrsnije je sredstvo za očuvanje vjerskog jedinstva, za utvrđivanje ljubavi i uzajamnosti vjernika i najbolja obrana proti svim napadajima zemaljskih i nadosjetnih neprijatelja Crkve, osobito krivovjerala. Stoga sv. Ignacije toliko opominje vjernike na revno učestvovanje kod sv. liturgijske službe i kod primanja sv. pričesti: »Trsite se dakle, da biste se češće sastajali na Euharistiju i hvalu Božju. Kad se naime drže česti sastanci u tu svrhu,¹⁴ slabe se sile sotonine, i po slozi vaše vjere uklanja se propast, za kojom on ide. Ništa nije izvrsnije od mira (euharistijskoga), po kojem se poništuje svaki rat nebeskih i zemaljskih vlasti« (Ef. 13). Ali su osobito divni pozitivni plodovi Euharistije: »Lomite jedan kruh, koji je lijek besmrtnosti i obrana, da ne umremo, nego da vazda živemo u Isusu Kristu« (Ef. 20).

Realna nazočnost Kristova u Euharistiji.

Niječući pravu tjelesnost Kristovu, doketi su ujedno poricali realnu nazočnost tijela i krvi Kristove u Euharistiji. Time su se stavili u direktnu opreku s vjerom i praksom crkvenom. »Uzdržavaju se od Euharistije i (liturgijske) molitve, jer ne priznaju, da je Euharistija tijelo našega Spasitelja I. K., koje je trpjelo za naše grijeha, i koje je Otac u dobroti svojoj uskrisio. Koji pak prigovaraju blagodati Božjoj, umiru u svojoj svadi. Bolje bi im bilo ljubiti¹⁵ (t. j. slaviti euharistijsku tajnu i gozbu), da bi i uskrsnuli« (Smirnj. 7, 1). »Tim riječima, veli Kihn, najjasnije je izrečena realna nazočnost Kristova. Euharistija je supstancija tijela Kristova, i to, ono isto tijelo, što je trpjelo na križu i uskrsnulo od mrtvih.«

*

¹⁴ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγεσθαι, sastajati se na ono, što je prije spomenuto, jest također izraz tajne discipline, koji u euharistijskom smislu služi već u Djelima ap. 2, 44 i Kor. 11, 20.

¹⁵ ἀγαπᾶν u smislu Iv. 13, 1 i slijedećeg izraza ἀγάπην ποιεῖν znači ovdje »slaviti Euharistiju«. Tako prevode Kihn, Struckmann, Scherer.

Dodajmo ovdje neke krasne izvode po W. Schereru:⁸ Tko se je zadubao u divne poslanice Ignacijeve, njega je euharistijski smjer njihov jamačno silno potresao. Ljubav i čežnja svečeva za »raspetom ljubavlju« (Rimlj. 7, 2) kao da se je utjelovila u njegovoj čežnji za euharistijskim otajstvom: »Ne veselim se propadljivoj hrani ni nasladama ovoga svijeta. Kruh Božji hoću, koji je tijelo Isusa Krista iz kolijena Davidova, i pilo hoću, krv njegovu, koja je neprolazna ljubav« (Rimlj. 7, 3). I tim riječima Ignacije izriče svoju najveću utjehu i svoju vjeru u realnu identičnost i nazočnost Gospodinovu u Euharistiji kako je to Dr. A. Struckmann temeljito dokazao.⁹

Scherer s pravom ističe također kod Ignacija karakteristične izraze tajne discipline o Euharistiji. Svetac naime piše o potrebi vjere u krv Kristovu pod kaznom vječne osude (Smirnj. 6, 1) i onda primjećuje: »Tko može shvatiti, neka shvati. To neka nikoga ne sablazni, jer sve je vjera i ljubav, od čega nema ništa bolje. Promatrajte one, koji drukčije sude o pridošloj nam milosti Isusa Krista (t. j. poglavito o Euharistiji). Ne brinu se za ljubav, ni za udovicu, ni za siročad, ni za potlačene...« Odmah iza toga nadovezuje u 7. poglavlju: »Uzdržavaju se od Euharistije...« Na Euharistiju i ujedno na muku Kristovu i svoju Ignacije također misli, kad u pismu Rimlj. 4, 1 piše: »Dajte da postanem jelo zvjeradi, po kojima mogu postići Boga. Žito sam Božje i meljem se zubima zvjeradi, da se pro-nadem čistim kruhom Kristovim.« I opet prikazuje on nasljedovanje muke Kristove kao plod nazočnosti njegove u vlastitom srcu (Rimlj. 6, 3).

Dvije osobitosti u euharistijskoj nauci Ignacijevoj.

Pomoću spomenutih mjesta Scherer osvjetljuje

1-o značenje izraza Ignacijeva »vjera i ljubav« u smislu »tijela i krvi Gospodnje«;

2-o promatra riječ njegovu »muka Gospodnja« u vezi s istom »vjerom i ljubavlju«.

Tralj. 8, 1 veli Ignacije: »Preporodite sami sebe u vjeru, koja je tijelo Gospodnje, i u ljubav, koja je krv Isusa Krista«. I opet češće govori o »vjeri i ljubavi«, koja nas sjedinjuje s Bogom i Kristom, ali i uzajamno »u tjelesnu kao i duhovnu zajednicu« (Magn. 13, 1; Smirnj. 13, 2). Konstatujemo dakle dvostruku činjenicu: Kod Ignacija istovjetuje se »Euharistija« i »tijelo i krv Gospodnja« (Rimlj. 7, 3), ali i »vjera i ljubav«, a govori se ovdje o proizvođenju ne samo duhovnog nego i tjelesnog sjedinjenja s Kristom Bogom našim; s druge strane zaodijeva se to u jezik tajne di-

⁸ »Zur Eucharistielehre des hl. Ignatius von Antiochien.« Theol.prakt. Quartalschrift, 1923, 627—632.

⁹ Die Gegenwart Christi in der hl. Eucharistie, nach den schriftlichen Quellen der vornizänischen Zeit, Wien, 1905.

scipline, što će ga razumjeti samo onaj, koji to praktično zna ili koji nosi Krista u sebi. Stoga se Ignacije voli nazvati Bogonoscem, pa i druge revne vjernike tako zove (Ef. 9, 2).

Vara se dakle Harnack, kada »shvaća vjeru i ljubav kao oslabljenje nazočnosti Gospodinove, realno pomišljene od sveca«,¹⁹ nego je to vjericima lako razumljiv izraz za samu realnu nazočnost, koja je bila izričiti predmet kršćanske vjeroispovijesti (Smirnj. 7, 1). Pravom je već Batiffol dokazao, da se izrazi *ἀγαπᾶν, ἀγάπη* u smislu crkvene svečanosti imaju dovesti u vezu s Euharistijom.¹⁴

Druga je osobitost Ignacijeva izraz »muka Gospodnja« u vezi sa »vjerom i ljubavlju« ili s Euharistijom; i tu nam se osvjetljuje

žrtveni karakter Euharistije.

Ef. 20, 1 Ignacije obećaje, da će pisati o »Kristovoj muc i uskrsnuću«, dok u slijedećem retku (2) sve se to odnosi na euharistijsku službu. Tralj. 8, 1 izjednačuje se »vjera i ljubav« sa »tijelom i krvlju G.«; isto tako Smirnj. 7, 1 Euharistija je »tijelo, koje je trpjelo za naše grijeh te je uskrišeno«. Obratno veli Ignacije Filad. 3, 3: »Tko hoda u tuđoj nauci (o Euharistiji, vidi *ođv* 4, 1), ne pristaje uz muku«. I opet Smirnj. 5, 3: »Koji pak prigovaraju daru B. (Euharistiji), ne dolaze do uskrsnuća«. Dakle Euharistija i muka te njezin plod, uskrsnuće, u najužoj su vezi, kako to i evanđelje navješćuje (Smirnj. 7, 2). »Duh križa« (Ef. 18, 1), nasljedovanje muke, što ga shvaća samo kristonosac, zalog je života (Rimlj. 6, 3; Magn. 5, 2). Tu Ignacije hoće da »nasljeduje Krista time, što će se samljieti kao žito pod zubima zvjerradi, da postane čist kruh Kristov«. Očito se tu osvrće ne samo na muku Raspetoga, nego i na Euharistiju, koja se pripravlja meljenjem žita. To isto želi on Crkvi eifeškoj (Uvod), da »bi ujedinjena bila u pravoj patnji«; slično pozdravlja Crkvu traljansku, koja »ima mir u tijelu i krvi i patnji Kristovoj« (Uvod), a slično opet i Crkvu filadelfsku (Uvod).

Nema dakle sumnje, da je Ignacije smatrao euharistijsku službu zajednicom u muc i Gospodnjoj. To osvjetljuje i onu drugu izjavu prackvenu u poslanici Klementovoj (Kor. 2, 1), po kojoj su prvim kršćanima vazda lebdjele pred očima muke Gospodnje. Prackva je dakle shvatila Euharistiju u vezi s mukom, a žrtvena misao upravo nameće.

Doista Ignacije, ako i nije neposredno izrazio tu žrtvenu misao, to ju je ipak indirektno dosta jasno istaknuo, kad hoće da bude nasljedovatelj muke euharistijskog Krista i zato sebe u prizoru smrvljenja pod zubima zvjerradi, nalik na smrvljenje žita kod meljenja i opet nalik na smrvljenje Kristova tijela u muc i, prikazuje kao »žrtvu Bogu« (Rimlj. 4, 2), za koju je »gotov oltar« (Rimlj. 2, 2).

¹⁸ Dogmengeschichte, 3. Anfl. 203.

¹⁹ Études d'histoire et de théologie positive. L'Agape, 279 ss. V. A. Struckmann l. c. 31 ss.

Nadalje češće govori o zajednici jednog oltara (Ef. 5, 2; Magn. 7, 2), u kojoj moramo ostati, ako se hoćemo očuvati čisto (Tralj. 7, 2), i to, u savezu sa »kršćanskom hranom« (Tralj. 6, 1), t. j., sa tijelom i krvlju Gospodnjom (Tralj. 8, 1). I opet veli (Filad. 4): »Trsite se oko porabe jedne Euharistije, jer je jedno tijelo i jedan kalež uz zajednicu njegove krvi, jedan oltar, kao i jedan biskup...« Zato je po svetom Ignaciju Euharistija dana ne samo za uživanje, po kojem dolazimo do zajednice Kristove i do života, nego također zato, »da se žrtvujem Bogu, dok je još pripravljen žrtvenik, da vi, u ljubavi (t. j. u ljubavnoj tajni i gozbi) postavši zborom (*ἐν ἀγάπῃ χορὸς γινόμενοι*) pjevate hvalu Ocu u Kristu Isusu (Rimlj. 2, 2). Slično Ef. 13, 1: »Trsite se dakle, da bi se češće sastajali *εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καὶ εἰς δόξαν*«, da u euharistijskoj službi Bogu blagodarite i da ga hvalite«. I prozvenu svrhu ove euharistijske službe ističe Ignacije Ef. 5, 2: »Nitko nek se ne vara: Ko nije unutar oltara, lišen je kruha Božjega. Ako naime molitva jednog i drugog ima toliku moć, koliko većma može molitva (euharistijska) biskupova i sve Crkve!« Isp. Rimlj. 9, 2.

Ujedno ovdje pa i drugdje (n. pr. Smirnj. 8, 1. 3) ističe se hierarhični karakter liturga kod euharistijske službe, kako to već i Didahe strogo zahtijeva (15, 1). Pa iz uzvišenosti ovih euharistijskih tajna Ignacije također izvodi dužnost djelatelja, da se trso oko osobne svetosti; jer od oltara potječe duh čistoće savjesti (Tralj. 7, 2 isp. Ef. 14, 1). Đakoni, koji su samo »sluge tajna Isusa Krista«, imaju se čuvati sablazni kao vatre (Tralj. 2, 3). To većma prezbtteri, senat Božji i vijeće apostola, i po gotovu biskup, odsjev samoga Boga (Tralj. 3, 1 Magn. 2; 6, 1; 13, 1).

Upravo Euharistija predočuje i prouzrokuje mistično jedinstvo između nosilaca hierarhije i vjernika (Filad. 4). Jedinstvo pak Euharistije plod je (*οὄν*, dakle) muke kao i jedinstva tijela i krvi Kristove te jednog oltara u zajednici s biskupom prezbtterijem i đakonima (Filad. 4 isp. 3, 3).

Razabravši ovako uz vjeru Ignacijevu u realnu nazočnost Kristovu još i pojam njegov, dosta jasno natuknut, o žrtvi euharistijskoj, ujedno možemo konačno i drugi za naše poratno vrijeme prevažni plod ove žrtvene službe ovim riječima svečevim istaknuti u prije već spomenutom tekstu: »Kad se naime češće sastajete na tu tajnu (*ἐπὶ τὸ αὐτό*), sile se sotonine poništaju, i propast, koju on traži, odstranjuje se u vašem vjerskom jedinstvu. I tako se osigurava mir, najkrasniji dar, po kojem se svršuje svaki rat žitelja neba i zemlje« (Ef. 13, 1—2).

Doista, ne pretjeruju patrolozi, kad listove Ignacijeve prikazuju kao prekrasno i predragocjeno biserje starocrkvene književnosti. Promatrajmo to biserje, i utvrdit ćemo se u »vjeri i ljubavi« i u svetom zanosu za Krista i Crkvu njegovu.

I. Bock D. I.